

KULTŪRINIŲ POKYČIŲ POVEIKIS TRANSFORMUOJANT POSTMODERNIOSIOS VISUOMENĖS SUVOKIMĄ: PERĖJIMAS NUO „NORMALUMO“ SUVOKIMO PRIE „IŠIMČIŲ DIKTATO“

Andrius Vaitkevičius

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Analizuosime kultūros reiškinių, kaip žmogaus genijaus sukurtą produktą. Klausime, kaip šiandien sąveikauja kultūra ir žmogaus gyvenimas, kaip kultūrinė transformacija veikia patį žmogaus modeliavimo suvokimo procesą. Analizuosime, kaip kultūrinis suvokimas to, kas „normalu“, arba to, kas yra „vertybė“, keičiamas tuo, kas malonu, naudinga. Kaip sukuriamas naujas normalumo ir vertingumo konceptas. Kuriamo visuomenę be ribų, pagrįstą išimtimis, ar pagarbią ir tolerantišką visuomenę?

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: prigimtis, kultūra, identitetas, normalumas, išimtis, politinis korektiškumas, narcisizmas, individualizmas, masių psichologija, ribos, krizė, laisvė, žmogaus orumas, kultūrinis identitetas, tėvas, tėvystė.

Abstract

We will analyse the cultural phenomenon as a product created by human genius. We will ask how works the interaction of culture and human life today and how cultural transformation influences the process of modelling perceptions of man himself. We will analyse how the cultural perception of what is “normal” or what is “value” is replaced by what is pleasant and useful. How a new concept of normality and value is created. We are creating a society on the foundation of exceptions without borders or a respectful and tolerant society?

KEY WORDS: nature, culture, identity, normality, exception, political correctness, narcissism, individualism, mass psychology, boundaries, crisis, freedom, human dignity, cultural identity, father, fatherhood.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/mtd.v0i7.2311>

Įvadas

Šio straipsnio pagrindinė mintis – bandyti pažvelgti į sociokultūrinius pokyčius vakarietiškosios kultūros lygmeniu. Pokyčius, kurie paveikia pačios žmogiškosios būties suvokimo esmę, jos prigimtį. Ir tai, kaip šios sąveikos pagrindu tarp žmogaus genijaus sukurto produkto – kultūros ir šiandieninės politikos – vyksta dialogas, sprendžiant klausimus, kurie susiję su pačiu žmogiškuoju buvimu.

Analizuosime, kaip kultūra veikia prigimties klausimo pateikimo trajektoriją, įvesdindama jį į normalumo ar nenormalumo dialektiką, ir kaip mąstant postmodernistinio pasaulio kategorijomis tai tampa kalbėjimu apie išimtis bei jų įnorminimo galimybes, pagrįstas žmogaus orumo užtikrinimo galimybe. Kelsime klausimą, kaip ši naujųjų postmodernistinių laikų visuomenė tampa išimčių visuomene ir kaip gimsta vidinis konfliktas? Ar galima surasti bendrą vardiklį, atskaitos tašką, kuris įgalintų spręsti kylančius iššūkius, siekiant užtikrinti visų suinteresuotų šalių darnų sugyvenimą ir teises?

Straipsnio objektas – kultūrinių pokyčių poveikis visuomenėje besiformuojančiam normalumo suvokimui ir išimčių fenomenas.

Straipsnio tikslas: išnagrinėti, kaip vyksta visuomeniniai suvokimo pokyčiai, kuo jie pagrįsti ir kaip kinta paties žmogaus suvokimas, paremtas „naujojo normalumo“ samprata, besiremiančia išimčių formavimo logika.

Darbo uždaviniai:

1. Analizuoti sociokultūrinių pokyčių paties žmogaus suvokimo virsmus šiandienėje visuomenėje.
2. Analizuoti, kaip kultūra ir jos pokyčiai veikia politinę ir bet kurią kitą žmogaus veiklos sritį, kreipiant dialogą per „normalumo“ vertinimo kriterijų.
3. Atskleisti žmogiškosios prigimties klausimą kaip raktinį, siekiant visuotinio sutarimo su žmogaus egzistencija susijusiais klausimais.

Metodai: mokslinės literatūros analizė, interpretacija, sintezė.

1. Kas yra kultūra?

Kultūros sąvoka ir konceptas šiandien moksle užima centrinę vietą. Nes analizuoja socialinius reiškinius ir tikrovę, pateikdamas būdą, kaip juos suvokti

bei interpretuoti. Kultūra šiandieniam kontekste suvokiama kaip esminis dinamizmas, veikiantis visas socialinio, ekonominio, politinio ir tarptautinio gyvenimo formas; ji yra kelrodis, kreipiantis studijų objekto link ir nurodantis, kuria linkme eiti (plg. Carrier, 1997, p. 137). Kultūra yra paskutinis biologinės evoliucijos etapas, kurio link mes stumtelimi tam, kad suvoktume, jog visuomenė laikosi įprastų ir simbolinių taisyklių, statuso, visuotinių vertybių, vykdo mainus. Tai mus skiria nuo gyvūnų ar gyvenimo, laikantis vien tik biologinių taisyklių.

Galima tvirtinti, kad kultūra yra skiriamasis visuomenės, socialinės grupės ar žmonių bendruomenės ženklas. Būtent dėl to galime kalbėti apie darbuotojų, jaunimo, emigrantų, etninių grupių ir t. t. kultūrą. „Kultūra yra žmogaus genijaus produktas, suprantamas plačiaja prasme; tai sąmoningai ir nesąmoningai sukurta psichosocialinė matrica, kolektyvizmas: tai yra jos gyvenimo ir visatos aiškinimo pagrindas; jos pačios praeities ir ateities projekto išsipildymas, jos institucijų, tipišku kūrybiu įpročiu, įsitikinimu, būdingų nuostatų ir elgsenos vaizdavimas, jos originalus būdas bendrauti, gaminti, kurti, keistis gėrybėmis, švęsti ir galimybė atskleisti savo sielą bei pačias intymiausias vertybes“ (Carrier, 1997, p. 139).

Kultūros sąvoka patyrė nemažai pokyčių, ypač per pastaruosius du šimtmečius. Pabandykime suprasti dabartinę šio termino prasmę ir tai, kaip šiuolaikinė kultūra įsiterpia į kiekvieno žmogaus gyvenimą ir kaip jį keičia, užimdama žmogiškosios prigimties vietą. Žinoma, norint suprasti šiandienos kultūrą ir jos raidą, reikia suprasti pačią *kultūros* sąvoką – tai yra jos ištakas ir šaknis.

1843 m. publikuotame savo darbe „Bendroji kultūros istorija“ (*Allgemeine Culturgeschichte*) G. Klemm'as aiškinasi, kaip keičiasi *kultūros* žodžio reikšmė, turint omenyje laipsnišką žmonijos vystymąsi. Analizuodamas šio autoriaus veikalą S. Belardinelli's teigia, kad „čia žodis kultūra jau reiškia ne tik švietimą, ugdymą, tai yra tai, kas išreiškiama vokišku žodžiu *Bildung*, bet ir kažką daugialypio, susijusio su visa civilizacija, ką galima apibūdinti kaip jos išskirtinius komponentus, taip pat ir jos bendrąją raidą“ (Belardinelli, 2007, p. 99).

Anglų antropologas E. B. Tylor'as kalba apie kultūrą klasikiniu jos apibrėžimo būdu. Jis rašo: „Sudėtinga visuma, apimanti pažinimą, įsitikinimus, meną, moralę, teisę, papročius, kitus jo, kaip visuomenės nario, įgytus žmogiškuosius įgūdžius“ (Demarchi, Ellena, Cattarinussi, 1987, p. 636). Viename sociologijos

žodynų rašoma, jog „kultūra, be to, kad teoriniu požiūriu yra prasminga sąvoka, vis dažniau pateikiama kaip empirinių tyrimų objektas, iš naujo apibrėžiantis jos turinį ir funkcijas, atsižvelgiant į socialinį, organizacinį ir politinį kontekstą, į kurį įtraukta“ (Demarchi, Ellena, Cattarinussi, 1987, p. 639).

2. Problematikos aktualizavimas

Sociologas E. Durkheim'as ėmėsi analizuoti kultūrinį potencialą, iš kurio bendruomenės semiasi integralios galios. Savo dėmesį jis sutelkė ties kultūros reiškinių ir normalumo bei patologiškumo skirtingumo, kuris tampa socialinio ir moralinio normalumo forma, analize (plg. Durkheim, 1969). Tiesą sakant, sociologiniai pokyčiai ne tik verčia mus nuo tapatumo logikos pereiti prie tapatinimosi logikos, bet ir leidžia suvokti tai, kas priklauso prigimtinėi logikai, o kas – kultūrinių darinių logikai. R. Spaemann'as rašė: „Prigimtis reiškia tą pagrindinį normalumą, kuris, skirtingai nei nuo kultūros priklausomas normalumas, yra ne tik faktiškai, bet ir pagal teisę įtraukiamas nagrinėjant šią problematiką“ (Spaemann, 1994, p. 195).

Šiuolaikinis individualistiškai gyvenantis žmogus vis labiau gyvena paisydamas tik savų norų, vengdamas atsižvelgti į kitus, jų poreikius ir teisingus norus. Taigi visuomenė, įstatymai, kultūra, tarnaujantys individui, gina pavienių individų ar mažų grupių teises ir norus. Tad iš tiesų gana dažnai atsiduriama opozicijoje, oponuojant visai visuomenei, naikinant ją iš vidaus, kuriant naujas taisykles, įstatymus, numatant išimtis.

Šiandien reikia turėti omenyje tai, kad žodis *kultūra* talpina savyje dvejopą reikšmę: vieną – senesnę, klasikinę, humanistinę, nukreiptą į „kultūros žmones“, kitą – modernesnę, antropologinę, vartojamą, siekiant apibūdinti „kolektyvinę psichologiją“ („masių psichologiją“) ir tipišką tam tikros žmonių grupės gyvenimo būdą, kuris šiandienos visuomenėje yra ne kas kita, kaip kompensacinis mechanizmas, veikiantis siekiant užtikrinti prigimtinėje šeimoje patirto santykių deficito kompensavimą. Čia būtų galima daugiau kalbėti apie trejybinio vaiko, motinos, tėvo santykio deficitą, kurio kompensaciniai mechanizmai veikia jau ne tik privačiame gyvenime, bet ir formuojant viešą kultūrinį, įstatyminį, normatyvinį gyvenimą.

3. Išimčių koncepto aiškinimas

Išimčių koncepcija yra socialinė, ne sociologinė. Tėvo „išimtis“ suponuoja santykio su tėvu galimybę (čia turime mintyje psichologinį dėsni, kuris tėvą regi kaip ribų nustatytą šeiminiame santykiyje, jis yra supažindintojas su įstatymu, kartu ir išimtis iš to paties įstatymo, tokie Edipo komplekso subtilumai). Tačiau vakarietiškuoju teisiniu pagrindu kuriamose valstybėse santykiai grindžiami laikantis ne autoriteto, bet visuomenės keitimo lygybės principo (lygybės įstatymai, lygios teisės). Visiems galioja tos pačios teisės. Visiems, kalbant psichologine kalba, galioja tas pats „tabu“. Mokslinis universalizmas visus žmones stato ant lygybės principo pakopos. Įstatymai, socialinė politika, administracinė teisė – visa kuriama taip, kad net subjektas būtų suvokiamas žvelgiant per šią lygybės prizmę: asmens gerovė, santykiai, netgi mintys (biopolitika) ir t. t.

Čia kyla konfliktas kalbant apie paties žmogaus suvokimo esmę. Žmogaus, kuriam tėvo statusas, nesvarbu, kas jį prisiima, užima pamatinę vietą gyvenime. Jau pats *tėvo* vardas lemia santykio su tikrove stabilumą, nes norėdamas sukurti įstatymą, turi numatyti jo išimtis. Tam ir būtinas tėvo statusas.

4. Tėvystė sociologijos moksluose

Sociologijoje tėvystė turėjo apsiriboti privataus elgesio ir jausmų sritimi. Tėvo figūra iš tiesų nesulaukė jokio šios disciplinos dėmesio, kol 1936 m. Frankfurto mokykla nepabrėžė socialinio šeimoje susiformavusio autoriteto svarbos visų autoritarinių mechanizmų veikimui. „Vadovaujantis Frankfurto mokyklos apmąstymais ir daugelio kitų mokslininkų išvalgomis, ypač pradedant 1960 metais, daugiausia dėmesio skirta vidinių šeimos santykių mechanizmų analizei. Taigi tėvystė palieka „natūralių“ jausmų sritį ir tampa pagrindine socialinės dinamikos dalimi, aplink kurią susitelkia priešaringos laisvės ir autoriteto kategorijos: iš „privačios“ sferos tėvystė patenka į „viešąją“ (Demarchi, Ellena, Cattarinussi, 1987, p. 1839). Taigi tėvo figūra atsiduria tarp individo bei visuomenės ir suvokiama „kaip šeimos ir socialinio autoritarizmo įteisinimo struktūra“ (Demarchi, Ellena, Cattarinussi, 1987, p. 1839).

Sociologija kalba ne tiek apie tėvo ar tėvų statusą, kiek apie jų vaidmenis. Iš tikrųjų „vaidmuo atskleidžia dinaminį statuso aspektą. Individas yra socialiai priskirtas statusui, kurį užima kitų statusų atžvilgiu. Naudodamasis teisėmis ir pareigomis, kurios priklauso jo statusui, jis atlieka tam tikrą vaidmenį“ (Demarchi, Ellena, Cattarinussi, 1987, p. 2060). Sociologijoje vaidmenys yra įvairūs socialiniai statusai, susiję su tam tikromis socialinėmis funkcijomis ar su teisių ir pareigų visuma, kurią visuomenė šioms funkcijoms priskiria (plg. Demarchi, Ellena, Cattarinussi, 1987, p. 2060). Taigi sociologijoje apie tėvystę galime kalbėti tik turėdami omenyje *šeimos ryšius ir vaidmenis*, kuriuos kiekvienas individas atlieka būdamas santykyje su kitu, t. y. savo šeimos viduje, jos atžvilgiu. O kas, jei socialinėje tikrovėje vykstantys reiškiniai ima keisti vaidmenis ir statusus? Kaip netrukus matysime, tėvo statuso klausimas neatsiejamas nuo socialinio „normalumo“ klausimo.

5. Normalumo ir išimties konceptų sąveika S. Belardinelli’io mokslinėje analizėje

Sociologas S. Belardinelli’is analizuoja visuomenės pokyčius, nagrinėdamas prigimtinis klausimus šiandieninėje kultūroje ir tyrinėdamas *normalumo* bei *išimties* sąveiką. Matome, kaip kultūra, kuri turėtų padėti žmogui, jo tapatybės įsisąmoninimo procesui, tampa didžiausiu priešu, nes klastoja kultūrinį paties žmogaus suvokimo būdą. Ši analizė daugiausia bus grindžiama dviem šio autoriaus knygomis, kurios analizuojant šį svarbų klausimą ypač naudingos: „Normalumas ir išimtis, prigimties sugrįžimas į šiuolaikinę kultūrą“ (Belardinelli, 2002) ir „Bioetika: tarp prigimties ir kultūros“ (Belardinelli, 2007).

S. Belardinelli’io teigimu, kalbėti apie žmogaus prigimtį galima turint mintyje du aspektus. Pirmasis, kai žmogaus prigimtis traktuojama kaip (lot.) *natura animalis* (gyvūnine prigimtimi), antrasis žmogaus prigimties aspektas – tai *kultūra*, kurios lygmeniu žmogus „tikrai gali išmokti būti viršesnis už savo paties prigimtį“ (Belardinelli, 2002, p. 53). Žmogaus prigimtis, išreiškianti save per laisvę (taigi ir kultūrą), atskleidžia ir tos laisvės ribas, taip pat tikslą bei jos išsipildymo galimybę. „Mums gerai žinoma diskusija apie žmogaus prigimtį, taigi ir apie prigimties bei kultūros santykį, filosofijai visada buvo problema. Žmo-

gaus prigimtis galiausiai yra neatlygintina laisvė, kuriai tikrai gali būti nustatytos ribos, bet tikrai ne todėl, kad jos turi būti laikomos žmogaus prigimtimi, bet tiesiog todėl, kad mums tai patinka, yra naudinga, mes sutinkame tai padaryti“ (Belardinelli, 2007, p. 50–51).

Šios ribos leidžia žmogui suprasti savo tikrosios prigimties gilumą, tiesą apie ją. Žmogus, gimdamas kaip žmogus, atsineša ir tam tikrą ribotumą bei veikimo būdus. Tačiau, kai iškyla antroji žmogiškoji prigimtis – socialinė-kultūrinė, suvokiame, kad žmogus gali būti formuojamas atsižvelgiant į tai, kurioje kultūroje gimė, taikant skirtingus ugdymo metodus. Čia ir glūdi didžiausias pavojus, nes šiandienėje visuomenėje būdas ir siekis suvokti žmogaus prigimties tikrovę dažnai keičiasi, atsiradus įvairių naujų kultūrinių paaiškinimų ir suvokimų, kai žmogus tapo priemone, o ne vertybe, kylančia iš pačios autentiškosios žmogiškosios prigimties. Šiame kontekste kyla pavojus, kad žmogaus orumo, jo prigimties kilnumo klausimai nebekils. Mokslinė ir technologinė raida tampa savotišku tikslu dėl savęs paties, žmogus tokioje technomokslinėje visuomenėje praranda savo vertę, nes biologiniai mokslai „sukuria priešingą sampratą, linkusią mažinti, menkinti visa tai, kas žmogiška, taigi ir intelektą bei laisvę, teikiant svarbą tik biologinėms formulėms“ (Belardinelli, 2007, p. 59). Taigi nebesvarbus ir tam tikro individo statusas. Šeimos lygmeniu jau nebekalbame apie tėvų statusą, greičiau tik apie jų vaidmenis, kurie dažnai keičiasi atsirandant vis naujoms gyvenimo šeimoje formoms. Tėvo ir motinos figūros (ir jų suvokimas) keičiasi. Pirmiausia nebereikalingas tampa tėvas, kuris šeiminiame santykiyje yra įstatymo ir ribų (tam tikro negalimumo), limitų liudytojas.

Politiką stengiamasi pritaikyti visuomenės poreikiams, ieškoma įstatymų ir administravimo „normalumo“. Pirmiausia keliamas lygybės klausimas, nes visuomenėje, kurioje visi yra laisvi ir nori daryti tai, kas jiems atrodo teisinga, suvokiama, kad visi kylantys politiniai klausimai sprendžiami demokratiškai, laimint daugumai (išleidžiant įstatymą). Ieškoma būdų, kaip atstovauti visų valiai, tiksliau, tam, kas manoma, jog yra tiesa. Pavojus slypi tame, kad gali atsitikti taip, jog niekas nebesugebės orientuotis tiesos lygmeniu. Rodos, viską bandoma pateikti tiesiog įstatymų / įstatymo ar naujosios normalumo politikos ir kultūros, kuri vadinama „politiškai korektiška“, lygmeniu, o paaiškinimai – tik moksliniais motyvais. Mokslas tampa politikos dalimi,

kuri siekia pertvarkyti visuomenę vadovaudamasi universaliais, moksliniais, techniniais kriterijais, kurie iki tol egzistavo kaip paskiros, nuo politikos nepriklausomos mokslo šakos.

Bandoma pakeisti visuomenę, kur administruojant pasitelkiama politika ir siekiama valdyti visus santykius, net santykį su savimi pačiu. Štai kodėl kilo „normalumo“ klausimas, kuris yra šių laikų beprotybė. Kai klausimai paveikia egzistencinę tikrovę, sprendimui priimti vien balsavimo nebepakan-ka, nes kalbant apie žmogaus laisvę ir orumą ar savo kultūrinę tapatybę tenka savęs klausti, užduodami klausimai yra teisingi ar ne?

Gana dažnai racionalus pokalbis ir tiesos paieškos sumažinamos iki pasekmių skaičiavimo, kai kiekvienas gali pasirinkti savą tiesą. Taigi kryptame akcentuoto reliatyvizmo, kur rizikuojame pasiklysti beiškodami savosios tapatybės, link. Atrasti savo tapatybę įmanoma „tik su sąlyga, kad politika, kaip ir technologijos, ekonomika ir visos kitos socialinės sistemos, iš naujo atras savo ribas, savąjį „nesavarankiškumą“, tai yra susidurs su negalimumu, glūdinčiu pačių dalykų prigimtyje, kurį reikia pagrįstai ištirti, kad būtų įtikinamas ir vertas apsaugoti“ (Belardinelli, 2002, p. 10).

Šiandieninė kultūra žengė keletą žingsnių, kurie sociologiniu požiūriu lėmė „normalumo“ krizę. Išimtytis teisėkūros požiūriu ir ne tik dažnai prieštarauja prigimčiai, tad sprendžiant sociokultūrinę problemą reikėtų grįžti prie prigimtinių šaknų, kurios yra teisinio normalumo ir socialinio gyvenimo pagrindas. Kultūra, per kurią asmenys renkasi ir vadovauja savo elgesiui, sutampa su simboli-niu, normatyviniu ir instrumentiniu žmogiškojo veikimo mechanizmu. Indivi-das, kurdamas individualizuotas, kultūrinės, kalbines prasmės versijas, suteikia naujo suvokimo galimybę. Tad žmogus, pažindamas pasaulį, kultūrinę aplinką, žmones, istoriją, gali priartėti prie tiesos apie save patį, tos tiesos apie save, kurios pats neturi, bet visą gyvenimą nerimastingai ieško (plg. Mitscherlich, 1970, p. 21–23). Gyvenantį melaginga kultūrine tiesa apie save žmogų ištinka tapatybės krizė. Šiuo metu turime savęs klausti, kas nutiktų, jei šia tiesa nuolat būtų kultūriškai manipuliuojama ir ji būtų vis keičiama.

Normalumas ir išimtis pirmiausia atsiskleidžia šeimoje, išskylant naujoms gyvenimo šeimoje formoms ir naujiems patį žmogų aiškinantiems būdams. Šiandienėje tikrovėje daugelis žmonių, kalbėdami apie tai, kas yra „norma-

lu“ ar kas yra „išimtis“, vadovaujasi klaidingu kriterijumi, nes visų pripažinta ir palaikoma tiesa neegzistuoja. Taigi „spazmuojančios „savos egzistencijos“ paieškos yra vis labiau individualizuotos, linkusios į „išimtį“, o ne į „normalumą“, svajojant apie spontanišką „savirealizaciją“ be apribojimų, suvaidino dinamiškai nestabilių, prieš šeiminius santykius, ypač tėvystę, nukreiptą vaidmenį. Didėjantis šeimų susiskaidymas, šeimos formų pliuralizmas, viešųjų institucijų neatsižvelgimas į socialinį šeimos subjektyvumą, meilės idėjos, kuri tampa vis narcistiškesnė, nepastovesnė, labiau neapibrėžta, patvirtinimas, jos, susijusios su geidulių tenkinimu, o ne savęs realizavimo kitame ir su kitu idėja, yra tik keletas krizės požymių“ (Belardinelli, 2007, p. 80–81).

Tačiau visuomenė nori išlikti laisva ir demokratiška, o tai jai trukdo, nes kyla daugiakultūriškumo problema, trukdanti atskleisti tiesą apie žmogaus prigimtį. Politika turi išspręsti normalumo suvokimo klausimą, nes, kaip matėme iki šiol, siekdami išlaikyti liberalų statusą, stengėmės nustatyti tai, kas yra normalu, visada įterpdami „išimčių“, kurios kartais viršija išimties statusą ir tampa normalumu, pagal kurį privalu, normalu gyventi. Net jei šis normalumas neatitinka prigimties. Šiandienėje Vakarų kultūroje esame šio proceso, kur įstatymus riboja išimties, rengiami universalūs įstatymai, galiojantys ne tik Vakarų visuomenėje, bet ir viso pasaulio kontekste, tai yra visai žmonijai, liudininkai.

Tad socialinių santykių lygmeniu „tai, ką priima ir kuo dalijasi daugelis visuomenės narių, yra normalu“ (Belardinelli, 2002, p. 17). Tačiau sparčiai kintančioje visuomenėje tai, kas galioja kaip norma, nesuteikia teisės ją taikyti, nes ieškoma galimybės jos nesilaikyti. „Didėjantis atotrūkis tarp individo ir visuomenės, tarp socialinės ir psichinės sistemos daugiau nei laisvės jausmas lemia sutrikimą, negebėjimą puoselėti santykių su savimi, kitais ir pasauliu“ (Belardinelli, 2002, p. 26). Štai kodėl matome siekį bėgti nuo realybės, nuolatinius bandymus patologiniais būdais spręsti vidinius konfliktus, kurie yra gydymo, krizės įveikimo galimybių paieškos požymiai.

Šiandienė visuomenė gyvena taip, tarsi kiekvienas jos narys turėtų teisę į savo „skirtingumą“. Tai lemia narcistiškų asmenybių vystymąsi. Kadangi įstatymai, gindami visų visuomenės narių lygybę, tai leidžia, visuomenė tampa vis anonimiškesnė, individualistiškesnė, nes orientuojasi į išimtis, asmeninių norų paisymo galimybes. Taigi normalumas, apie kurį kalbame, tampa

šiandienos kultūros suformuotu normalumu, kuris nebeatitinka prigimtinio žmogaus normalumo. Prigimties idėja nyksta, ji vis svetimesnė, o žmonės tampa savo malonumų vergais: „Paskutinis dalykas, kuriuo turime tikėti, yra tai, kad galime gyventi padoriai, tai yra „žmoniškai“ pasaulyje, kuriame visi yra patys sau išimtis“ (Belardinelli, 2002, p. 35).

S. Belardinelli'io teigimu, „žmogiškoji būtis suteikia komunikacijos galimybę, kur koegzistuoja įvairios socialinės sistemos, kurias apibūdina tik jų funkcinis kodas, būdas pasirinkti iš aplinkos gaunamą informaciją ir taip formuoti save kaip tam tikrą išskirtinę sistemą“ (Belardinelli, 2002, p. 49). Žmogus priklauso konkrečiai kultūrinei aplinkai, ją formuoja tam tikri kultūriniai požūriai, aspektai, bet nė vienam iš jų jis nepriklauso: „Būdamas žmogus jis savo ruožtu yra „sistema“, „psichinė sistema“, veikianti ir uždara, kaip ir visos kitos sistemos, kurių „aplinkai“ atstovauja visuomenė“ (Belardinelli, 2002, p. 50).

Žmogus turi atkurti prigimties ir kultūros skirtingumą, kad šie du poliai darniai sąveikautų. Nes būtent jis, žinodamas savo unikalumą, gali suprasti ir prisiišti tai, kas priklauso jo paties egzistencijai, kaip užduotį, kurią reikia atlikti. Tikroji problema slypi būtent čia: jei žmogus iš prigimties yra kažkas, tai reiškia, kad jis visada tuo kažkuo buvo ir jo prigimtis nesikeičia. Ši tiesa apie žmogaus prigimtį prieštarauja lygybės įstatymams, visų pirma galimybei gyventi atsižvelgiant tik į savo norus, asmeninius poreikius ir įsitikinimus, kur visi laikomi broliais bei seserimis ir stengiasi gyventi nepripažindami tėvo ar jo statuso.

Nebesant bendros socialiai pripažintos tikrovės, lieka tik susivienodinimo normalumas. Draudžiama drausti, riboti, nes visi lygūs. Nors pavienis individas nepaklūsta bendrajai teisei, jam svarbu būti „normaliu“. Stebime žmonių, norinčių būti legitimiai normaliais, kas yra išimtis, atskyrimą. Taip atsitinka viską suniveliavus iki normalumo lygmens. Paradoksas, kad kalbame apie brolybę ir lygybę, bet tai yra buvimas vaiku (brolija) neturint tėvo. Norint kalbėti apie žmogaus prigimtį, būtina apsibrėžti tai, kas jai nepriklauso, nustatyti ribas. S. Belardinelli'io teigimu, „viena vertus, iš tikrųjų atrodo, kad nebėra jokio „normalumo“, jokių ribų, kita vertus, galime konstatuoti, jog matome galios, kurios vienintelis „matas“, rodos, yra tik ji pati ir savitas

automatizmas, augimą. Abstrakčiai vienas nuo kito atskirti prigimtis ir protas praranda savo normatyvinį pobūdį, tampa bejėgiai bei abejingi bet kokios „išimties“ akivaizdoje ir rizikuoja tapti tiesiog „socialinių sistemų“ aplinka, veikiančia nediskriminuojant (be ribų) už pačių žmonių nugaros ir ant jų galvų“ (Belardinelli, 2002, p. 61).

Kad visuomenė tinkamai funkcionuotų, būtinos „ribos“, kurių nustatyti neįmanoma, nepaisant prigimties – žmogaus prigimties, nes rizikuojama pačiu žmogumi, esančiu santykiyje, protauti gebančia laisva būtimi. Moralinės (dorovinės) ribos, nustatytos žmogaus – jo prigimties, deja, dažnai sumenkinamos iki „kultūros“ dalykų ar pavienio individo asmeninių pasirinkimų. Čia kyla vidinis individo konfliktas, kai jis nebežino, kaip atsakyti, kas teisinga, o kas ne. Jis nebesuvokia, su kuo turėtų tapatintis ir kaip surasti savo tapatybę, kuri kasdien surandama, ugdoma iš naujo.

Išvados

Du ankstesni šimtmečiai pateikė daug skirtingų dalykų, pradėdant šeimos, žmogaus orumo ir daugeliu kitų krizių. Šeimos ir žmogaus gyvenimo tikrovė šiandien ypač puolama, nestabilioje visuomenėje gyvenantis žmogus jaučiasi klaidinamas, nesaugus, nebegalintis identifikuoti pats savęs: „Jis tampa vis labiau neapibrėžtas, toks neapibrėžtas, kad šiandien nei poezija, nei politika, nei filosofija nebegali to numatyti. Nebegalime pasikliauti nei „žodžiu“, nei „kalba“, nei „jausmu“, kurie išliktų stabilūs. Galime būti tikri tik dėl to, kad nesame tikri, ar kažkas, ką prisimename kaip praeitį, ateityje išliks toks, koks buvo“ (Belardinelli, 2002, p. 130).

Taigi žmogus išgyvena krizę, jo „normalumą“ sudrebinus kažkuo „išskirtiniu“. Kad šią krizę įveiktų, jam būtinas stabilus atskaitos taškas, kuris būtų tėvo statuso liudijimas ir suteiktų stabilumo tiek pavienio individo, tiek ir visos visuomenės narių pasirinkimams. Taškas, kuris, deja, nesūdomas, nenurodomas socialinės ir kultūrinės aplinkos, kurioje jis gyvena. Prigimties klausimo sugražinimas į socialinį gyvenimą lemtų ir tėvo statuso grįžimą į šeiminių gyvenimą, simboliškai – ir į pačios visuomenės santykį, pagrįstą prigimtinę psichodinamika, aktualijų centru. Nes tėvystė yra žmogaus prigimtinė esmė.

S. Belardinelli'o teigimu, būtina sistema, galinti ginti žmogaus orumą sudėtingoje realybėje, kur apstu įvairialypių santykių, kuriuos puoselėjant šis orumas realizuojamas (šeimoje, visuomenėje, su savimi pačiu ir panašiai). Tinkamas žmogaus vystymasis ateityje priklausys nuo to, ar neužmiršime, kad „nepažeidžiant teisėto pliuralizmo, kuriuo galima išreikšti visus žmonių santykius, iš tikrųjų egzistuoja ribos (vėlgi „normalumas“), be kurių, puikiai tai žinome ir tai veikia kasdienybėje – kartais labiau nei norime tuo tikėti, santykis prarastų savo „žmogiškumo“ pobūdį. Šiandienės visuomenės sudėtingumas ir rizikos – politinės, ekonominės, ekologinės ir taip toliau – turi būti pasitinkamos naudojantis šiuo kompasu, kuris vienintelis gali realiai tapti sisteminių institucijų ir žmogaus poreikių, „nekokybiško“ ir „žmogiško“ vystymosi tarpininku“ (Belardinelli, 2002, p. 143–144).

Literatūra

- Belardinelli, S. (2002). *La normalità e l'eccezione, Il ritorno della natura nella cultura contemporanea*. Soveria Mannelli: Rubbettino.
- Belardinelli, S. (2007). *Bioetica tra natura e cultura*. Siena: Cantagalli.
- Carrier, H. (1997). *Dizionario della cultura, per l'analisi culturale e l'inculturazione*. Vertimas į italų kalbą: M. Tiraboschi. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Demarchi, F., Ellena, A., Cattarinussi, B. (eds.) (1987). *Nuovo Dizionario di Sociologia*. Cinisello Balsamo: San Paolo.
- Durkheim, E. (1969) *Le regole del metodo sociologico*. Milano: Edizioni Comunità.
- Mitscherlich, A. (1970). *Verso una società senza padre*. Vertimas į italų kalbą: S. Bueno. Milano: Feltrinelli.
- Spaemann, R. (1994). *Per la critica dell'utopia politica*. Milano: Angeli.

THE INFLUENCE OF CULTURAL CHANGES ON THE TRANSFORMATION OF PERCEPTION OF POSTMODERN SOCIETY: THE TRANSITION OF PERCEPTION OF “NORMALITY” TO THE DICTATE OF “EXCEPTION”

Andrius Vaitkevičius

Summary

The guiding idea of this article is to try to look at the socio-cultural changes taking place at the level of Western culture. Changes concerning the essence of the perception of the human being itself, of its nature. How is generated the dialogue and the interaction between the product created by human genius – the “culture” and today’s politics, and how the issues related to human existence itself are interpreted.

We analyze how the culture influences the trajectory of asking questions about the nature itself, introducing it into the dialectic of normality – abnormality. How, when thinking in the categories of the postmodern world, it turns into talking about exceptions and the possibilities of their normalization. Possibilities for the normalization based on the possibility of ensuring human dignity. The question is, how does this society of the new postmodern world becomes a society of exceptions and how the internal conflict is born? Is it possible to find a common denominator, a starting point, which would enable the arising challenges by ensuring the harmonious coexistence and rights of all the stakeholders?

The past two centuries have forced us to see many different things: starting with the family crisis, human dignity, and many more crises. The reality of family and human life is being brutally attacked, and a person living in a liquid and unstable society feels disoriented, insecure, and no longer able to identify himself: “he becomes increasingly vague, so vague that neither poetry, nor politics, nor philosophy can anticipate it today. We can no longer rely on “word”, “language” or “feeling” that would remain stable. We can only be sure about the fact that we are not sure about something we remember as it was in the past it will remain as it was in the future” (Belardinelli, 2002, p. 130).

Therefore, a person enters a crisis when his “normality” is shaken by something “exceptional”, and in order to overcome that crisis, he must have a stable starting point. A point that would be a testimony of father's function and would provide the stability for choices made by both: the individual and the society. A point which, unfortunately, is not proposed neither presented, indicated by the social and cultural environment in which he lives. The return of the question of nature in the social sphere would make it so that the father, with his function, would return to family life and, in a symbolic sense, to the center of actuality of the relationships of society itself, based on natural psychodynamics. Because fatherhood belongs to the natural essence of human being.

As S. Belardinelli says, there is a need to find a system that can defend human dignity in a complex reality with many multilayer relationships in which this dignity is realizable (family, society, yourself etc.). Proper human development in the future will depend on us. If we will not forget that we must defend the multicultural pluralism in which the human being expresses himself, but at the same time acknowledging the need of the limits (the question of normality). The limits used to describe the character of human being itself.

So, acknowledging the complexity and risks of today's society – at the level of politics economics and so on – we must have a stable starting point, belonging to human being itself. His nature. The question about the nature is the only one who can really mediate between systemic institutions and human needs and development.